

Au-äideistä sukuverkostoihin

Terhi Nallinmaa-Luoto

Tiina Miettinen 2012. Ihanteista irrallaan. Hämeen maaseudun nainen osana perhettä ja asiakirjoja 1600-luvun alusta 1800-luvun alkuun. Acta Universitatis Tamperensis 1756. Tampere University Press. 310 s.

Perhehistorian tutkimus on saanut uuden, merkittävän lisän Tiina Miettisen väitöskirjasta, jossa tutkimuskohteina ovat Kanta-Hämeessä sijaitsevan Hauhon emäpitäjän ja sen kappeliseurakuntien Tuuloksen ja Luopioisten perheet ja kotitaloudet sekä sukujen ja perheiden sosiaalinen historia 1600- ja 1700-luvuilla. Perherakenteita on tutkittu naimattomien naisten kautta selvittämällä, mikä oli heidän asemansa osana kotitaloutta ja miten se muuttui iän karttuessa, ja erityishuomion kohteina ovat ne naimattomat naiset, joille syntyi aviottomia lapsia. Päälähteinä ovat 1600-luvun osalta voudin- ja läänintileihin sisältyvät verotusluettelot, eräät Ruotsin valtionarkistossa ja sota-arkistossa olevat asiakirjat sekä tuomiokirjat, 1700-luvun osalta taas Hauhon seurakunnan kirkollinen väestökirjanpito; 1700-luvun osalta tutkimus keskittyy vuosisadan loppupuolelle ja ainoastaan Hauhon emäpitäjään. Lähdeaineisto on siis paljolti samaa kuin sukututkimuksessa käytetty, ja varsinkin 1700-luvun osalta työssä on käytetty myös genealogista metodia.

Keskeisiin tutkimuskysymyksiin kuuluu, miten hyvin eri viranomaisten laatimia kärjäpöytäkirjoja sekä verotuksellisia ja kirkollisia asiakirjoja voi käyttää luotettavina lähteinä kertomaan aikakauden kotitalouksista ja perherakenteista. Näkökulma on Miettisen mukaan uusi; perhehistoriallisessa tutkimuksessa ”kotitalouteen kuuluvat henkilöt on poimittu suoraan asiakirjoista pohtimatta sitä, kuvastaako kirjattu tilanne todellisuutta vai ihannetta, johon haluttiin kruunun, lainlaatijoiden ja virkamiesten toimesta pyrkiä.” Samaa voi tietysti sanoa sukututkijoiden tavasta käyttää lähteitään, ja Miettisen väitöskirjassa onkin sukututkijoilla – joihin allekirjoittanutkin kuuluu - paljon opittavaa hänen lähdeanalyseistaan.

Laajan tutkimuskirjallisuuden nojalla Miettinen on tullut siihen tulokseen, että Euroopassa tapahtui varhaiskeskiajalta uudelle ajalle ulottuvana ajanjaksona kehitys, jonka tuloksena käsitykset ihanteellisesta perhemallista muuttuivat: aikaisemman elossa olevien verija aviosukulaisten verkoston sijasta pääpaino siirtyi suvun pystyvuoraan polveutumiseen ja hierarkkiseen perhemalliin, joka korosti perheenisän asemaa ja maan periytymistä suvussa isältä vanhimmalle pojalle. Tämä patriarkaalisesta perhemalliin ihanne, jonka kirkonkirjoja laatineet papit ja henkikirjoja ja muita veroluetteloita kirjoittaneet viranomaiset olivat sisäistäneet, heijastui heidän laatimiinsa asiakirjoihin, joihin olemassa olleet perheet ja kotitaloudet yritettiin merkitä tämän ihanteen mukaisesti. Tuloksena oli mm. useimpien tai kaikkien naimattomien naisten jättäminen pois monista 1600-luvun henkikirjoista ja talon isännän ja emännän aikuisten sisarusten ja näiden lasten kirjaaminen perheeseen kuulumatomiksi palkollisiksi, itsellisiksi tai irtolaisiksi 1700-luvun kirkonkirjoihin. Analysoimalla

Hauhon kirkonkirjoja Miettinen on onnistunut löytämään niistä kokonaisia suku- ja perheverkostoja, jotka tavallisimmin muodostuivat yhden tai kahden ydinperheen ympärille. Monet näistä ydinperheistä kuuluivat ns. tilattomaan väestöön, joka ei omistanut maata.

Perhehistorian tutkimus on perinteisesti erottanut Euroopan maaseudulla kaksi toisistaan eroavaa perhemallia, läntisen ja itäisen. Läntiselle olivat ominaisia vanhempien, lasten ja mahdollisesti isovanhempien muodostamat ydinperheet, itäiselle taas suurperheet, joissa veljekset asuivat perheineen samalla tilalla muodostamatta omia kotitalouksiaan. Suomen on katsottu olleen näiden kahden perhemallin raja-alueella, jossa läntisen alueen perheet harjoittivat pääasiassa peltoviljelyä ja itäisen alueen taas paljon työvoimaa vaatinutta kaskiviljelyä. Tiina Miettinen on löytänyt tutkimusalueeltaan 1600-luvulta molemmat perhemallit: Hauhon keskuskylissä, joissa peltoviljely oli keskeinen maatalouden muoto, oli pieniä ydinperheitä, Tuuloksen hallintopitäjään kuuluneissa metsäisissä syrjäkylissä, joissa harjoitettiin kaskiviljelyä, taas suurperheitä, joista monet olivat hyvin varakkaita. Erilaisten perhemallien esiintyminen ei kuitenkaan johtunut pelkästään erilaisista viljelymuodoista, vaan epäsuorasti Ruotsin käymistä suurvaltasodista, joihin jalkaväki otettiin talonpoikaisväestöön kohdistuneilla ja suuresti vihatuilla väenotoilla. Väenotto-ohjeiden mukaan ”ainoa miestä”, eli käytännössä isäntää, ei saanut viedä talosta, joten kotitaloudet kannatti pitää pieninä. Poikkeuksen tekivät kuitenkin aateliston omistamat ja lampuodeiksi kutsuttujen vuokraviljelijöiden hoitamat tilat, jotka oli vapautettu väenotosta. Hauhon metsäkylien tilat olivat juuri näitä lampuotitiloja, joiden väki saattoi vapaasti muodostaa kaskiviljelyssä edullisia suurperheitä ilman pelkoa siitä, että tilan ”ylimääräiset” miehet olisi otettu sotaväkeen.

Vanhastaan on ollut tunnettua, että kirkko vaati sukupuolielämän rajoittamista avioliiton piiriin ja sen aloittamista vasta vihkimisen jälkeen, kun taas kansantapa edellytti sukupuoli-suhteen aloittamista avioliittoa edeltävästä kihlauksesta. Miettisen tutkimustulosten mukaan maata viljelevä väestö omaksui 1700-luvulla kirkon katsantokannan ainakin sikäli, että talojen vanhimpien poikien esikoiset syntyivät vasta vuoden kuluttua häistä, jolloin kaikki saattoivat olla varmoja, että lapsi oli varmasti aviomiehen. Perimys oikeus maahan oli maanlakien mukaisesti varmistettu ja perillisen nuhteettomuus taattu molempien sukujen ja yhteisön silmissä. Aviotion syntyvyys oli kuitenkin kaiken aikaa kasvussa, ja au-lasten äidit ja tiedossa olevat isät kuuluivat tavallisimmin joko talojen nuorempiin lapsiin, jotka yleensä päätyivät tilattoman väestön kasvavaan joukkoon, tai jo valmiiksi tilattomaan väestöön, jonka keskuudessa esiaviolliset suhteet olivat vanha perinne. Jotkut naisista saattoivat synnyttää useitakin aviottomia lapsia ja päätyä silti myöhemmin elämässään avioliittoon, monesti jonkun muun miehen kuin lapsensa isän kanssa, joten paikallisyhteisö ei suinkaan pitänyt heitä moraalittomina ja avioliittoon kelpaamattomina hylkiöinä, kuten monet 1800- ja 1900-lukujen tutkijat ovat arvelleet. Useimmat au-äidit olivat säädystä riippumatta leskiäitien tyttäriä, joilla ei enää ollut elossa isää eikä muitakaan läheisiä miespuolisia sukulaisia heitä suojelemassa. Naisten tavoitteena oli joka tapauksessa avioliitto, joka olisi turvannut heitä köyhyyttä vastaan. Siihen pyrittäessä aloitettu esiaviollinen seurustelusuhde ei syystä tai toisesta aina johtanutkaan tavoitteeseensa.

Tiina Miettisen perinpohjaiseen tutkimustyöhön ja uusiin oivalluksiin perustuvasta väitöskirjasta on vaikea keksiä varsinaisia tutkimuksellisia heikkouksia. Siellä täällä pistävät silmään kielelliset kömpelyydet, kuten joka-alkuisen sivulauseen alistaminen toiselle joka-alkuiselle (esim. s. 8) ja että-sanan tarpeeton käyttö sivulauseen aloittajana (esim. s. 9: ”Keskeinen tutkimuskysymys on se, että miten hyvin [– –]”. Maininta siitä, että aatelisille olisi 1600-luvulla lahjoitettu kruunun toimesta maatiloja, sisältää väärinkäsityksen vaaran: vaikka aikakauden termein puhuttiin donaatioista (donera=lahjoittaa), kysymys ei ollut

omistusoikeuden vaan veronkanto-oikeuden siirtämisestä kruunulta aatellisille, jotka tosin pyrkivät ja usein onnistuivatkin saamaan haltuunsa heille läänitettyjen tilojen omistusoikeuden. Väitöskirjan aiheen kannalta tämä on kuitenkin sivuasia.

FM Terhi Nallinmaa-Luoto on julkaissut useita paikallishistorioita, tehnyt tilauksesta sukututkimuksia ja opettanut sukututkimusta pääasiassa kansalais- ja työväenopistoissa.